

Nicolae IORGA

**ISTORIA ROMÂNILOR
ÎN
CHIPURI ȘI ICOANE**

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

**I. Mormintele
Domnilor
noștri**

În biserici și în mănăstiri, aici în țara noastră și până departe peste hotare, dorm, cunoscuți sau ascunși cunoștinței noastre, Domnii cei vechi și mai noi ai țării noastre, ai voievodatului Țării Românești și ai Moldovei. Spre locurile lor de odihnă ne îndreaptă recunoștința, când ei au stăpânit cu dreptate și milă. Dar, chiar atunci când faptele lor au fost netrebnice sau crude, locul unde zac ei vorbește inimilor noastre, fiindcă sub numele lor scrise pe acele pietre sau lespezi de marmură se cuprinde, în povestirea faptelor trecutului, o parte din viața tuturor, de unde se desface viața noastră.

1. Domnii munteni

1. Cel mai vechi mormânt de Domn muntean e al lui Nicolae Alexandru Basarab. El a fost al doilea stăpânitor al Țării Românești întregi: lui i se datorește întemeierea Mitropoliei Ortodoxe din Argeș, a Episcopiei de peste Olt, a Severinului, și clădirea celor dintâi biserici românești de zid pe plaiuri.

El strămutase Scaunul Domniei la Câmpulung. În Biserica Domnească întemeiată de dânsul acolo, i se vede mormântul. În dreapta, sub jilțul vlădicăi, se află o piatră, minunat păstrată, în care sunt săpate de-a latul, ca scrisul unei cărți, cuvinte slavonești cu acest înțeles:

În luna lui Novembre 16 zile, a răposat marele și de sine stătătorul Domn Io Nicolae Alexandru Voievod, fiul marelui Basarab Voievod, în anul 6873 (1364), indicția a 3-a¹. Veșnica lui pomenire.

2. Urmașul său Laicu-Vodă sau Vladislav a bătut pe Unguri, a cucerit Vidinul, a pus mâna pe cetăți turcești de peste Dunăre și a fost

¹ Perioadă de 15 ani, care începe de la 312: cifra arată nu numărul indicției, ci al anului din indicția curgătoare.

privit ca un rege. Anul morții sale nu se știe, căci nu i s-a păstrat mormântul. El a ajutat însă înălțarea mănăstirii Tismana din munții Gorjului. Acolo trebuie să fi fost el înmormântat, prin anii 1380, ca un ctitor. Dar biserica s-a prefăcut de multe ori și toate vechile morminte s-au spulberat. S-ar putea iarăși ca țărâna lui să se fi împrăștiat la ruinarea mănăstirii Vodița, de lângă Vârciorova, pe care tot el a făcut-o să se înalțe, pe malul Dunării, dăruindu-i daruri scumpe.

3. Nu se știe dacă a domnit, într-adevăr, Radu, fiul lui Vladislav. Mormântul lui îl așează poporul la Biserica Domnească din Argeș, unde demult se arăta o piatră cu un trup de om săpat pe dânsa.²

4. Dan, fiul cel mai mic al lui Radu, a luat tronul câțva timp din mâna lui Mircea, fiul cel mai mare. Sub el, s-a mântuit lucrul la biserica din Câmpulung. Dar el nu muri în țară, ci fugi la bulgari, unde fu ucis înainte de anul 1387. Domnii ce mureau astfel n-aveau pietre pe mormintele lor uitate.

5. Mircea, fratele biruitor, a fost întemeietorul cel mare al Țării Românești. A stat ca un aliat mândru lângă regele Ungariei, Sigismund, care a fost și împărat; a izbutit să-și ridice un prieten pe tronul sultanilor, a stăpânit Silistra și Dobrogea, a pătruns cel dintâi în Moldova, de unde a scos un Domn care nu-i plăcea, a ținut piept turcilor – de la un capăt al domniei sale de 32 de ani până la celălalt. Data morții sale, la vârsta de vreo 60 de ani, o știm numai după o cronică a sărbilor: 31 ianuarie 1418. A murit de bătrânețe și l-au îngropat într-una dintre mănăstirile ce clădise: Cozia, deasupra Oltului. L-au dus din scaunul său de la Argeș peste apa cea mare, până la lăcașul odihnei sale. Acolo se află și până acum pulberea oaselor lui. Un mitropolit de pe la 1750 zice că „este îngropat acolo însuși prea-fericitul Mircea Voievod și Doamna sa și copiii”. Piatra se află în dreapta bisericii; abia se cunoaște pe dânsa câte o urmă de slove, din care însă nu se înțelege nimic, și atunci la 1750 încă nu se mai putea citi nimic pe dânsa.

6. Mihail, fiul lui Mircea, se luptă pentru Domnie cu fratele său Dan și fu ucis în 1420, Trupul său fu așezat lângă al tatălui mort în liniște, la bătrânețe.

7. Dan acesta al II-lea a fost un strașnic ostaș, ca și Mircea: prieten al creștinilor și dușman pentru păgâni; el s-a luptat și cu Moldova. Poate să-l fi omorât moldovenii în 1431, căci cu turcii se împăcase. Se va fi găsit cine să-l ducă la Cozia, lângă fratele pe care el îl omorâse.

² Piatra e azi la muzeu. Desigur că n-a acoperit niciodată mormântul lui Radu.

8. El mai pusese capăt vieții unui frate al său. Radu cel Pleșuv venise împotriva lui cu ajutor turcesc, dar el nu mai era în Domnie la 1427; Dan nu-l va fi recunoscut ca rudă și nu-l va fi primit în necropola Domnilor legiuitori, la Cozia.

9. Dar, după moartea lui Dan, moldovenii puseră Domn un alt fiu din flori al lui Mircea, care se numi Alexandru, după numele Domnului Moldovei. El muri de moarte bună, în 1433. Dacă a fost îngropat la Cozia, a atârnat³ de la urmașul său pentru câteva zile, necunoscut ca nume, sau de la bunătatea de inimă a celui de-al cincilea fiu al lui Mircea.

10. Vlad, căruia i s-a zis Dracul, fiindcă nu era bun. Acesta a fost totdeauna un harnic ostaș și a bătut pe turci în valea Ialomiței, luând parte și la marea luptă a tuturor creștinilor cu Sultanul, la Varna. Vestitul Ioan Corvin din Hunedoara îl ajutase, dar apoi, nemulțumit de dânsul, îi năvăli în țară și-l ucise, cu fiul său cel mare, Mircea, numit așa după bunic. Omorul s-a făcut în ianuarie 1447. Poate să fi fost cel din urmă Domn îngropat la Cozia.

11. Îi urmă – după ce iarăși trecu la mijloc o fantasmă de Domn – un Vladislav-Vodă, care pare să fi fost fiul unui pretendent Dan, și nu al lui Dan al II-lea. El muri iarăși ucis (1456), și mormântul îi stă și până azi, bine păstrat, în mănăstirea Dealului. El o întemeiase, ca biserică domnească, și aici i se aduse trupul de la Târșor, unde căzuse. Piatra, pusă mai târziu, zice așa: „A răposat Io Vladislav Voievod, în anul 6963 (1455), luna august 50, în zilele [...]. Și s-a făcut această piatră în zilele lui Io Neagoe Voievod: au făcut-o Barbul Banul și Pârvul Vornicul și cu frații lor, fiii lui Neagoe din Craiova, căci Vladislav Voievod i-a făcut boieri.”

12. Ucigașul lui Vladislav fu Dracul cel de-al II-lea, zis Țepeș, fiindcă trăgea în țepă; altfel însă, un mare viteaz, dușman al turcilor. După multe isprăvi și nenorociri, el își găsisese sfârșitul poate la satul Bălteni⁴ lângă București, luptându-se cu păgânii, pe o zi rece din decembrie 1476, asupra Crăciunului. L-au dus aproape, la mănăstirea Snagovului, zidită de el în mijlocul lacului cuprins de păduri. Și azi se vede înaintea altarului piatra goală de inscripție, sub care zace acest om minunat și grozav.

³ În contextul oferit, verbul „a atârna” înseamnă „a depinde”, „a fi condiționat de”. Iorga afirmă că înmormântarea la Cozia a lui Alexandru a fost o chestiune care depindea de decizia celui ce i-a urmat temporar la tron sau de mila altui fiu al lui Mircea (*n. red.*).

⁴ Comunicare a dlui Al. Lapedatu, după un hrisov netipărit, în Arhivele Statului.

13. Fratele său se chema Radu *cel frumos* și păcătos. El stăpâni în locul lui Vlad, ca om al turcilor. Făcuse mănăstirea Tânganului, tot lângă București, și, când pieri, în 1474, în urma unei înfrângeri din partea marelui Domn al Moldovei Ștefan, el va fi fost astrucat aici. În biserica de sat ce este astăzi acolo, nu se mai pomenește nimic însă despre piatra mormântului său.

14. Un fiu al lui Dan cel Mare, Basarab, numit după Basarab, tatăl lui Nicolae Alexandru, fu pus de Ștefan, și-l trădă. El fugi în Brașov și muri acolo, în decembrie 1480, fiind îngropat, desigur, în biserica românească din Șchei, care s-a prefăcut⁵ însă cu totul.

15. Fiul său, cu același nume, pieri în lupta cu un pretendent, tocmai în Mehedinți, la Glogova, în 1482. Îl vor fi ascuns în biserica din acel sat.

16. Urmașului său Vlad i s-a zis Călugărul, fiindcă fusese călugăr și ar fi meritat să fie toată viața. El a murit în liniște, la 1496, și fiul său Radu nu l-a așezat în biserica de la Deal⁶, în Târgoviște, pe care el o dresă, făcând dintr-însa necropola cea nouă, care înlocui Cozia, ci îl lăasă la mănăstirea Glavaciocului.

17. Radu se stinse încă tânăr, în martie 1508, și locul lui de îngropare nu putea fi decât aici, la Dealu. Piatra de mormânt i-a fost însă sfărâmată, și capul său – dezgropat pe la 1830–1840 – stătea pus într-o cutiuță sărăcăcioasă, în mijlocul strălucitei biserici.

18. Mihnea-Vodă, fiul lui Țepeș, și el un ucigaș de boieri, îl înlocui; el fu omorât în Sibiu, unde fugise de o rudă. Și azi se vede în biserica sașilor de acolo – căci el era catolic – piatra pe care stă scris în latinește: „Mormântul Măriei Sale Mihai, Domnul Țării Românești, care a fost ucis aci în Sibiu, în ziua de 12 mart 1510, de Iacșici. Slavonește era scris cam așa: „Cu mila lui Dumnezeu Io Mihnea Voievod, Domn al Țării Românești.”

19. În locu-i, veni Vlăduț, fiul lui Radu cel Mare, numit după bunicul său, Călugărul. Turcii i-au tăiat capul. A fost dus la Dealu de un urmaș cucernic, și pe piatra lui se citește: „În anul 7020 (1512), luna lui ianuar 23, a răposat robul lui Dumnezeu Io Vlad Voievod; și în vârstă de 16 ani a stat în Scaunul Domniei și a domnit ani 1 și luni 9 și jumătate. Și a venit Domn Io Basarab Voievod și, după ce a fost luptă [între ei], a tăiat capul lui Vlad Voievod în cetatea Bucureștilor.

⁵ S-a reconstruit (*n. red.*).

⁶ Mănăstirea Dealu este menționată documentar încă din anul 1431. Situată pe un deal la nord de Târgoviște, vechea capitală la Țării Românești, aici se afla o biserică din lemn, care a fost reconstruită din temelii în timpul domniei lui Radu cel Mare (1499–1501) și terminată în timpul domniei fratelui său Vlad cel Tânăr, 1510–1512 (*n. red.*).

Nenorocitul băiețel domnesc a fost tăiat – spune cronica – „supt un păr” sus la Mihai-Vodă, în cetate.

20. I-a urmat Neagoe, ce și-a zis Basarab, după tatăl său Basarab cel Tânăr: vestit Domn prin evlavie și iubirea sa pentru artă. El a făcut în Argeș, pentru neamul său, o necropolă rivală celei din Dealu. Aici zace el sub piatra de marmură, făcută de el însuși și întregită pe urmă, care zice: „A răposat robul lui Dumnezeu Io Neagoe Voievod și Domn a toată Țara Românească și a părților dunărene, în luna lui septembrie 15 zile, anul 7029 (1521), crugul soarelui 26, crugul lunii 15, temelia 18. A domnit 9 ani și jumătate. Și rog pe cei ce Dumnezeu îi va îngădui să vie după noi, să păzească adăpostul acesta mic și lăcașul oaselor mele, ca să fie nestricat.”

Tot acolo așezase el pe fiii săi Ioan și Petru și pe fiica Anghelina, morți înainte de a se găti biserica. Mama sa, Neaga, adusă și ea la Argeș, a fost înmormântată desigur, nefiind Doamnă, lângă biserică, sub o piatră ce s-a stricat pe urmă. La Argeș își aflară odihna pe rând Doamna Stana a lui Ștefăniță, Domnul Moldovei, altă fată a lui Neagoe, și în sfârșit bătrâna lui Doamnă Despina, moartă în Sibiu, după ce se călugărise luând numele de Platonida. Și Preda, fratele lui Neagoe, ucis în luptă la 1521, trebuie să-și fi aflat aici odihna.

21. Neagoe și Despina avuseră un fiu iubit, pe care-l numiseră Teodosie, după vechiul și înțeleptul împărat roman. El nu putu să domnească însă, fiind un copil și mai mic decât Vlăduț. Dus în Constantinopol, el muri acolo înainte de 1526. Mamă-sa, care e înfățișată într-o duioasă icoană cu trupul mortului pe brațe, îl va fi așezat spre adormire în biserica Patriarhiei, pe care Neagoe o învelea din nou, adăugându-i chilii.

22. Cine ar putea spune unde s-a ascuns trupul lui Dragomir Călugărul, care pieri luptându-se ca să fie Vlad Voievod, în 1521?

23. Un Radu-Vodă, numit ca boier Bădica, se dădu ca fiu al lui Radu cel Mare. Turcii îi sfărâmară capul cu buzduganul, în februarie 1524, în București, cred. Urmașul său, dușman până atunci, avu milă de trupul lui, și-l auzim când vorbește astfel: *Am trimis capul lui Bădica și alte două capete la Poartă; iar trupul lui Bădica l-am luat Domnia Mea însumi și m-am dus Domnia Mea la Mănăstirea Dealului, și l-am îngropat acolo.*

24. Radu de la Afumații din Ilfov, acest urmaș milos, mare luptător cu turcii, nu află însă milă la boierii răsculați, care-l prinseră în Râmnic – la 2 ianuarie 1529 – „de l-au legat și i-au tăiat capul, și lui, și fiu-său, Vlad-Vodă”. Și el era fiul lui Radu cel Mare, dar alesul boierilor, Moise-Vodă, nu-l duse la Deal lângă tată, ci la Argeș, lângă socru, căci el ținea pe Ruxandra, fata lui Neagoe. Mormântul său îl

înfățișează călare, cu mantia fluturând, împărțitor de moarte și vânător de biruință. Iar dedesubtul chipului de viteaz stă scris:

A răposat robul lui Dumnezeu și mult-milostivul Io Radul Marele Voievod și Domn a toată Țara Românească și a părților dunărene, fiul marelui (și prea-bunului) Radul Voievod, în anul 7037 (1529), luna lui ianuar 4 zile, crugul soarelui 7, indicția 3. Să vă fie știute războaiele ce vă voi povesti, pe care le-am făcut eu: cel dintâiu război cu Agarenii, al doilea la Gub[avi], al treilea la satul Ștefeani, lângă Neajlov, al patrulea la C[lejani], al cincilea la Ciocănești, al șaselea la cetatea București, [al șaptelea la cetatea Târgoviștei], al optulea la râul Argeșel, al noulea la [satul Plata; al zecelea la A]lămănești, pe Teleorman, [al unsprezecelea, cel mai iute și vârtos] din toate războaiele, la Gruma[zi, cu 7 sangeacuri?], [al doisprezecelea] la Nicopol, al treisprezecelea la Șișlov, [al patrusprezecelea] la cetate la Poienari, cu țaranii, al cincisprezecelea la Gherghița, [al șaisprezecelea iar la București], al șaptesprezecelea la oraș la Slatina, al optsprezecelea [la cetatea București], cu Vladislav Voievod, al nouăsprezecelea la satul Rucăr, al douăzecilea la Didrih. Atunci m-a dăruit [Dumnezeu cu stăpânire și schiptru, și m-au încins și cu caftan mohorât, și cu cunună m-au încununat, și cu cinstea bogăției, și cu multă mărire de dar aducătoare, și cu mulțimea oștilor fiind încunjurat], și la mulți am întins mână de ajutor cu îndurare. Acum zac singur aici în mormânt mic, așteptând glasul arhanghelului, cea de pe urmă trâmbiță, învierea a toată lumea, prefacerea stihilor. Rog pe cei ce Dumnezeu îi va îngădui să vie după noi să păzească acest mic adăpost și casă a oaselor mele, ca să fie nestricat.

25. Tatăl lui Moise, Vladislav-Vodă, fusese silit de Radu să plece la Constantinopol, în 1524. Dar el se întoarse de acolo și veni în părțile Mehedinților, unde-l ucise, în decembrie 1524, banul Pârvu. Unui Domn care se numea Vladislav i se cuvenea îngroparea la Dealu. Dar nu știm dacă s-a împărțășit de dânsa, cu toate că, judecând după îngroparea acolo a lui Bădica, e foarte probabil.

26. Cât despre Moise, el fu gonit, ucis în lupta de la Viișoara, între 18 și 24 august 1530, și îngropat la mănăstirea Bistrița, întemeiată de frații Craiovești, cu unul din coborătorii cărora își

⁷ Steag turcesc de culoare verde; (în special) steag cu Semiluna în vârful lăncii, trimis de Poarta Otomană noului Domn ales în Țările Române (*n. red.*).

măritase sora. Pe la 1750 se mai citeau încă pe piatra sa aceste cuvinte:

Răposat-a robul lui Dumnezeu Moise Voievod, feciorul lui Vladislav Voievod, la anul 7038 (1530).

Dar făcându-se din nou biserica, sub Vodă Știrbei, s-au stricat toate pietrele de mormânt, afară de una.

27. Vlad, care-i urmă, se înecă în Dâmbovița, la Popeștii din Ilfov, în toamna lui 1532. Era fiul lui Vlăduț și urmașul său Vintilă, care-și zise tot Vlad. Îl duse la Dealul, îngropându-l la un loc cu tatăl – amândoi morți la o vârstă tot așa de fragedă.

28. Vlad-Vintilă fu omorât în vara anului 1535 lângă Craiova, dincolo de apa Jiului, acolo unde e astăzi mănăstirea cea nouă a Bucovățului, la o vânătoare. El își zicea „fiul lui Radu”, adică al lui Radu cel Mare, și urmașul lui era destul de evlavios ca să-l ducă la Dealu.

29. Radu Paisie, fostul egumen la Argeș, dar fiu al lui Radu cel Mare, om foarte cucernic, care a mântuit clădirile bisericesti ale lui Neagoe, căci era soț al Domniței Ruxandra, visa o îngropare la Dealul sau la Argeș, căci el unea în sine drepturile amânduror ramurilor domnești. Dar, scos în 1545, el trăi în Egipt. Mormântul lui trebuie să fie în vreo biserică din Alexandria, poate într-a Patriarhiei.

30. Mircea Ciobanul, alt fiu al Radului și crunt omorător de boieri, începu să clădească Biserica Domnească din București, care e astăzi Curtea Veche, de lângă Dâmbovița. Când crudul Domn își mântui viața, în septembrie 1559, ai săi, Chiajna, văduva, și copiii îl duseră în biserica încă neisprăvită. Biserica a suferit pe vremea lui Vodă Știrbei o prefacere totală, și mormintele au dispărut astfel și aici sub scândurile și mozaicul din vremea noastră.

31. Fiul al lui Radu Paisie, Petrașcu cârmuia în așa chip, încât i se zise *cel Bun*. El muri la Târgoviște, în ziua de 26 decembrie 1558, a doua zi de Crăciun. Alaiul de înmormântare sui dealul cu viile, și Domnul răposat își găsi pacea, netulburată până acum, în necropola lui Radu cel Mare. Inscricția de pe mormântul său are acest cuprins:

A răposat întru Domnul Hristos credinciosul Ioan Petrașco Voievod și Domn a toată Țara Românească, fiul lui Io Radul Voievod, și a murit în luna decembre 26 zile, în anul 7066 [1558].

32. Petru, căruia i s-a zis Șchiopul, fiul cel mai mare al lui Mircea, era menit să se odihnească în aceeași biserică. El trecu însă în Moldova, avu două Domnii acolo și, fugind în Apus, se stinse la Bozen, un depărtat oraș din Tirol, la 1 iulie 1594. Călugării

franciscani primiră ca rămășițele acestui oaspete să se odihnească lângă biserica lor. Pe piatră se citea mai demult acest epitaf:

D.O.M. Lui Io Petru, Domnul Moldovei, din familia regală, corvinească, a Mihneștilor, care, ca să păstreze legea (creștină) în Ștefan, fiul său, părăsind de bună voie țara sa foarte întinsă, învrednicindu-se de ocrotirea Augustei Case Austriece, a murit în vârstă de peste șaiszeci de ani, la 1 iulie 1594: om, și în nenorocire, și în fericire, prea-vestit, în război și pace.

Niște irlandeze făcură încă pe acel loc o grotă a Madonei.

33. Alexandru, urmașul lui Petru, a murit în Scaun, la București, în iulie 1577. El făcuse în acest oraș o biserică nouă, pe dealul de lângă Mihai-Vodă. Acolo a fost îngropat, dar piatra sa de mormânt nu se mai păstrează. O fată a lui însă, Elena, e îngropată în fundul bisericii, prefăcută peste vreo patruzeci de ani, la mâna dreaptă.

34. Mihnea, fiul lui Alexandru, îngropă în această biserică pe doi fii ai săi cu Doamna Neaga: Vlad și Radu. Mazilit în 1591 pentru a doua oară, el se făcu turc și muri la Constantinopol, în 1601: trupul său de renegat se va fi odihnind sub una dintre pietrele strâmbe, împodobite cu turbane, care se ridică dese în cimitirele Capitalei turcești.

35. Petru Cercel, fiul lui Petrașcu cel Bun, strălucitor Domn după moda Apusului, făcu Biserica Domnească din Târgoviște, unde voia să-i fie mormântul. Dar fu mazilit și, luptându-se pentru domnie, înecat în Bosfor, la martie 1590: scos din mare, pielea-i umplută cu paie se trimise dușmanului, Mihnea.

36. O rudă, un nepot, Vlad-Vodă, fiul lui Miloș, căutase să ia tronul lui Mihnea. El muri însă înainte de a pleca din Constantinopol, în august 1589. Tatăl său fusese înmormântat la Patriarhie, la 20 februarie 1577, și tot acolo vor fi fost coborâte în pământ oasele tânărului Voievod. O soră a lui Vlad, Irina, măritată cu Albu Goleșcu, se odihnește însă la mănăstirea Vieroș, a Goleștilor, săvârșindu-se din viață puține săptămâni după tatăl ei, ca văduvă tânără.

37. Ștefan Surdul, fiu al moldoveanului Ioan Vodă cel Cumplit, stătu puțin timp în Scaun și, cercând să câștige Moldova cu ajutorul turcilor, fu ucis în lupta din februarie-martie 1595, cu Aron-Vodă, la Dunăre.